

ВІДГУК
офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора
Біди Олени Анатоліївни
про дисертацію
Орду Катерини Сергіївни «Формування інформаційно-
комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів у
професійній підготовці»
подану на здобуття наукового ступеня
доктора філософії
зі спеціальності 015 Професійна освіта

Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із планами відповідних галузей науки. В умовах пандемії, спричиненої COVID-19, особливо актуальною є проблема професіоналізму медичних фахівців. Рецензоване дослідження присвячене вкрай актуальній для сьогодення проблематиці – висвітленню напрямів удосконалення психолого-педагогічних, організаційно-інформаційних, соціально-економічних, нормативних засад регулювання системи підготовки фахівців, професійна діяльність яких здійснюється у площині моніторингу та превенції захворювань населення, протекції та захисту здоров'я громадян України, забезпечення здоров'язбереження нації.

Зважаючи на переорієнтацію та модернізацію вітчизняної системи охорони здоров'я відповідно до Європейських стандартів, звернення до проблеми підготовки майбутніх фахівців медичної галузі видається своєчасним. Загальнодержавна програма «Здоров'я-2020: український вимір», Закон України «Про внесення змін до Основ законодавства України про охорону здоров'я щодо удосконалення надання медичної допомоги» від 7 липня 2011 р. № 3611-VI та відповідні чинні нормативні документи України передбачають реорганізацію та оптимізацію медичної допомоги зі створенням дієвої системи охорони здоров'я, зорієнтованої на пріоритетний розвиток первинної медичної допомоги – сімейної медицини. Пріоритетний розвиток первинної медичної допомоги передбачає, передусім, підготовку кваліфікованого лікаря первинної ланки, сімейного лікаря, кваліфікація якого відповідає міжнародному та європейському рівням.

Зв'язок теми із планами відповідних галузей науки. Дослідження виконано відповідно до наукової теми кафедри педагогіки «Мультиплікативна парадигма професійного становлення фахівців» (№ 0114U007157), що входить до тематичного плану науково-дослідних робіт Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Тему дисертації затверджено вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 6 від 6 грудня 2016 року) й узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень у галузі педагогічних і психологічних наук при НАПН України (протокол № 6 від 28 листопада 2017 року).

Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації.

Науково обгрунтовано сутність феномену «інформаційно-комунікативна компетентність майбутніх сімейних лікарів», уточнено поняття «комунікативна компетентність», «інформаційна компетентність»; виявлено компоненти, критерії, показники і схарактеризовано рівні сформованості інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів; визначено й науково обгрунтовано педагогічні умови формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів у професійній підготовці; розроблено й експериментально перевірено модель та експериментальну методику формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів у професійній підготовці.

Нові факти, одержані здобувачкою. Вперше визначено, обгрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів: інтеграція знань з гуманітарних і фахових дисциплін щодо інформаційно-комунікативної взаємодії майбутніх сімейних лікарів; насичення освітнього процесу інтерактивними методами навчання, спрямованих на опанування інформаційно-комунікативних умінь і навичок; актуалізація досвіду професійної комунікації майбутніх сімейних лікарів у позааудиторній діяльності; визначено сутність поняття «інформаційно-комунікативна компетентність майбутніх сімейних лікарів» та прописано його компонентну структуру (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, особистісний компоненти); визначено критерії (настановний, знанневий, поведінковий та емоційно-вольовий) з відповідними показниками; схарактеризовано рівні (достатній, задовільний, низький) сформованості інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів; розроблено модель і експериментальну методику формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів (мотиваційно-настановний, інформаційно-комунікативний та креативно-самостійний етапи); уточнено поняття «комунікативний» і «комунікаційний», «комунікативна компетентність», «інформаційна компетентність»; подальшого розвитку набули теорія і методика

професійної підготовки майбутніх сімейних лікарів у закладах вищої медичної освіти.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Відзначимо, що ступінь обґрунтованості наукових положень та висновків, сформульованих у дисертації, забезпечуються логічною структурою дисертаційного дослідження, що складається зі вступу, розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

На основі узагальнення теоретичних положень *розглянуто та переосмислено* інформаційно-комунікативну компетентність сімейного лікаря як інтегративну професійно-значущу якість особистості, що віддзеркалює сукупність професійних якостей, що ґрунтуються на сформованих знаннях, вміннях і навичках у галузі засвоєння нових медичних інформаційних систем, телемедичних технологій, знаннях провідних принципів дистанційного консультування, а також досвіду їх застосування в професійній діяльності; здатності грамотно спілкуватися державною мовою в лікувально-профілактичному процесі.

Розкрито крізь призму аксіологічного, компетентнісного, міждисциплінарного й особистісного підходів, праць науковців-педагогів та фахівців з медичної підготовки *сутність професійної компетентності* майбутніх сімейних лікарів у ракурсі формування у них здатності здійснювати ефективну комунікацію в підсистемі «сімейний лікар–пацієнт» за допомогою специфічного інформаційного контенту.

Встановлено, що формування професійної компетентності в медичному ЗВО розуміється як процес оволодіння стійкими, інтегрованими, системними знаннями з природничо-гуманітарних, фундаментальних та клінічних дисциплін; уміння застосовувати їх у нових, нестандартних ситуаціях; розвиток особисто важливих якостей і професійно важливих властивостей, що забезпечить особистісне і професійне становлення майбутнього сімейного лікаря.

Сформульовано концептуальні положення щодо формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів.

Термінологічно зафіксовано та науково-обґрунтовано педагогічні умови, що забезпечують формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів в освітньому просторі закладу вищої медичної освіти: інтеграція знань (гуманітарних і фахових дисциплін) щодо інформаційно-комунікативної взаємодії майбутніх сімейних лікарів; насичення освітнього процесу інтерактивними методами навчання; актуалізація досвіду комунікації майбутніх сімейних лікарів у

позааудиторній діяльності засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Виокремлено складники структури інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів: мотиваційний, когнітивний, поведінковий та особистісний.

Презентовано критеріальну базу для здійснення експериментальної розвідки щодо формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів. Критеріями оцінювання визначених компонентів із відповідними показниками обрано: настановний (наявність мотивації до здійснення діяльності сімейного лікаря; наявність професійних орієнтацій, які визначають спрямованість його спілкування, вибір тих чи тих способів взаємодії із колегами, пацієнтами; наявність мотивації на досягнення успіху в професійній діяльності), знанневий (обізнаність із медичною термінологією; обізнаність про способи та методи ефективної професійної комунікації в роботі сімейного лікаря; обізнаність із сучасними інформаційнокомунікативними технологіями, що використовуються в медицині), поведінковий (наявність комунікативних умінь і здібностей; прогностичних умінь з використання інформаційно-комунікативних технологій; умінь працювати з електронною системою охорони здоров'я eHealth), емоційновольовий (наявність емпатії, наявність толерантності, наявність умінь емоційної саморегуляції).

Схарактеризовано рівні (достатній, задовільний, низький) сформованості інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів.

Спроектовано модель формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів, яка передбачає мотиваційно-настановний, інформаційно-комунікативний, креативно-самостійний етапи її впровадження.

Метою першого – мотиваційно-настановного етапу була реалізація педагогічної умови «Інтеграція знань з гуманітарних і фахових дисциплін щодо інформаційно-комунікативної взаємодії майбутніх сімейних лікарів», яка була спрямована на набуття студентами необхідних знань щодо сутності поняття «інформаційно-комунікативна компетентність», усвідомлення її значущості в професійній діяльності лікаря сімейної медицини. Засобами реалізації зазначеної педагогічної умови виступили: лекції, практичні заняття, диспути, дискусії, круглі столи, веб-квести, що проводились у межах вибіркової дисципліни «Основи інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів» і таких навчальних дисциплін, як: «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Народна

психологія», «Медична інформатика». На зазначеному етапі передбачалась також індивідуальна робота студентів з інформативними джерелами (написання рефератів, підготовки доповідей).

На другому – інформаційно-комунікативному етапі впроваджувалася педагогічна умова «Насичення освітнього процесу інтерактивними методами навчання, спрямованими на опанування інформаційно-комунікативних умінь і навичок», що передбачала відпрацювання їх шляхом упровадження таких інтерактивних методів навчання, як: рольові і ділові ігри, вирішення ситуаційних задач, розв'язання конфліктних ситуацій, кейс-стаді, тренінги, круглий стіл, брейнстормінг, дискусії, вправи («Займи позицію», «Візуальне відчуття», «Крізь скло», «Дискусія», «Бути сімейним лікарем – це...», «Відчуй іншого», «Виправ помилку», «Pro – contra аргументи» тощо), майстер-класи, веб-квести, метод інтерв'ю; метод проектів, «навчальний полігон», PRES-формула, публічні виступи, робота в малих групах тощо.

Завершальний – креативно-самостійний етап був спрямований на реалізацію педагогічної умови «Актуалізація досвіду професійної комунікації майбутніх сімейних лікарів у позааудиторній діяльності» і передбачав проведення різних позааудиторних видів роботи в межах гуртка «Медичний прес-центр», самостійну творчу діяльність студентів, участь у науково практичних конференціях. На цьому етапі впроваджувалися дистанційні форми навчання, що мали на меті спрямувати студентів самоорганізацію та самовиховання.

На кожному етапі дослідно-експериментальної роботи авторка аналізувала зміст, методи, форми навчальної роботи, результати діагностувальних зрізів, робила відповідні корекції. Кожний етап формувального експерименту забезпечувався навчально-методичними матеріалами, діагностувальними методиками, зокрема – авторськими.

Розроблено методичні рекомендації щодо формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів у закладі вищої медичної освіти.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність.

Достовірність результатів забезпечено опорою на наукову методологію; на загальнонаукові підходи до формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів.

Завдання Катерина Сергіївна Орду виконувала коректно застосовуючи комплекс взаємодоповнюваних дослідницьких методів, зокрема теоретичних (аналіз філософських, психологічних, педагогічних джерел,

інтерпретація теорій і методик); емпірично-діагностувальних і статистичних (математичного опрацювання й інтерпретації отриманих даних).

Вірогідність результатів та висновків дослідження забезпечено репрезентативністю вибірки учасників педагогічного експерименту; кількісним і якісним аналізом результатів дослідно-експериментальної роботи.

Базою дослідження виступили Одеський національний медичний університет і Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». В експериментальній роботі задіяно 232 студенти медичних факультетів.

Свідченням результативності експериментальної моделі та методики є довідки про впровадження результатів в освітній процес Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (акт про впровадження № 2065/30/3 від 14 грудня 2020 р.), Одеського національного медичного університету (акт про впровадження від .01 грудня 2020р.), Донецького національного медичного університету (акт про впровадження № 124/1 від .28 січня 2021 р.)

Значення отриманих автором результатів для науки і практики

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що розроблено й апробовано діагностувальну й експериментальну методики формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів, вибірково дисципліну «Основи інформаційнокомунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів», програму гуртка «Медичний прес-центр».

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації. Зміст і результати наукового дослідження можуть бути використані викладачами медичних ЗВО України, під час розроблення навчальних курсів і науково-методичних посібників, у післядипломній освіті лікарів, у процесі написання курсових і магістерських робіт студентів-медиків.

Повнота викладу наукових результатів в опублікованих працях

Наукові результати викладено в загальних висновках та повною мірою висвітлено в опублікованих працях. Опубліковані наукові праці достатньою мірою відображають основний зміст, структуру, головні положення та висновки дисертаційного дослідження. Основні положення викладено у 39 публікаціях автора, із них 8 – у фахових виданнях України, 2 – у наукових періодичних виданнях інших держав, 29 – апробаційного характеру.

Констатуємо і той факт, що загальний об'єм основного тексту дисертації відповідає вимогам до написання наукових досліджень, які подаються на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Високо оцінюючи дисертацію Орду Катерини Сергіївни, вважаємо за доцільне висловити окремі міркування, що виникли в процесі рецензування роботи й вимагають окремих уточнень і пояснення:

1. Варто було б піднести на вищий рівень методологічне обґрунтування актуальності проблеми, ширше висвітлити положення сучасної філософії щодо біоетики та екологічного контенту життєдіяльності соціуму; педагогічної і психологічної науки про Людину; про аксіологічний розвиток особистості; реалізацію принципу людиноцентрованості в науці.

2. Незважаючи на досить глибоке наукове вивчення автором феноменології компетентнісного підходу, у роботі бажано було б здійснити більш широкий аналіз професійних функцій сімейного лікаря у розрізі володіння ним інформаційно-комунікативними технологіями.

3. Опис дослідно-експериментальної роботи здійснено загалом кваліфіковано, водночас, доцільно було б чіткіше конкретизувати динаміку змін у рівнях сформованості інформаційно-комунікативної компетентності на кожному етапі реалізації експериментальної роботи.

4. Описуючи результати діагностувальних зрізів, які дозволили визначити рівень сформованості інформаційно-комунікативної компетентності на різних етапах експерименту, дисертантка лише оглядово подає аналіз діагностувальних методик (валідних тестових методик, анкет, питальників тощо). Їх бажано було б представити більш докладно.

5. На нашу думку, цінним і доречним була б характеристика зарубіжного досвіду формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів у професійній підготовці та представлення можливих шляхів його імплементації в освітній процес українських закладів.

Висловлені зауваження і побажання не впливають на загальний позитивний рівень дисертації. Зміст дисертації свідчить про глибоке володіння дисертанткою матеріалом щодо феноменологічних ознак інформаційно-комунікативної компетентності та своєрідності її формування в майбутніх фахівців галузі охорони здоров'я.

Наукові положення, висновки і методичні рекомендації, наведені в анотації, з належною повнотою розкрито й обґрунтовано в рукописі дисертації.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів».

На основі вивчення поданої роботи можна дійти висновку, що дисертаційна робота «Формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів у професійній підготовці» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомое теоретичне й прикладне значення для розвитку педагогічної науки, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167), а її автор – Орду Катерина Сергіївна – заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 015 Професійна освіта.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор
завідувач кафедри педагогіки та психології
Закарпатського угорського інституту
ім. Ференца Ракоці II

О. А. Біда

Підпис О.А. Біди завіряю.

Зав. відділом кадрів
Закарпатського угорського інституту
ім. Ференца Ракоці II

Г. Рейшлік